

Arbeidsnotat

Working Paper

2018:8

Eli Sjø
Siv Elin Nord Sæbjørnsen

Hva er det som virker? :
hva er det som virker på veien fra
kriminalitet, rus og dårlig helse
mot et liv uten ny kriminalitet
og rusavhengighet, bedring
i psykisk helse, trivsel
og stabilitet?

Eli Sjø
Siv Elin Nord Sæbjørnsen

Hva er det som virker? : hva er det som virker på veien
fra kriminalitet, rus og dårlig helse mot et liv uten ny
kriminalitet og rusavhengighet, bedring i psykisk helse,
trivsel og stabilitet?

Arbeidsnotat / Working Paper 2018:8

Høgskolen i Molde
Vitenskapelig høgskole i logistikk

Molde University College
Specialized University in Logistics

Molde, Norway 2018

ISSN 1894-4078

ISBN 978-82-7962-252-9 (trykt)

ISBN 978-82-7962-253-6 (elektronisk)

FORORD

Dette forskningsprosjektet har hatt som formål å utforske deltakere ved CRUX Kalfarhuset sitt subjektive syn på oppfølgingscenteret samt tjenestetilbudet ved oppfølgingscenteret.

Bakgrunnen for at arbeidet ble igangsatt var at det i virksomhetsplanen for CRUX Kalfarhuset oppfølgingscenter for 2017 var formulert et mål om å evaluere CRUX Kalfarhusets virksomhet. Hensikten med dette var å utvikle mer kunnskaper om betydningen av denne type oppfølgingsarbeid, rettet mot mennesker med rusavhengighet, psykisk helse og/eller kriminalitet. For å følge opp dette målet i virksomhetsplanen ble det besluttet å gjennomføre en vitenskapelig, kvalitativ studie i samarbeid med en profesjonell forsker.

Ved å fokusere på deltakeres opplevelser av ulike aktivitetstilbud, individuell oppfølging, kompetanse og samarbeid med eksterne aktører, forsøker denne studien å gi noen svar på hva som kan være nyttig hjelp for å oppnå et liv uten ny kriminalitet og rusavhengighet og med bedring i psykisk helse.

Dette forskningsarbeidet hadde ikke vært mulig å gjennomføre uten at 22 deltakere ved CRUX Kalfarhuset oppfølgingscenter hadde sagt seg villig til å delta. Vi skylder alle de 22 deltakerne en stor takk for å ha tatt seg tid til å delta i undersøkelsen. En spesiell stor takk til tre av deltakerne som deltok i begge delstudiene som inngår i denne undersøkelsen.

Ideen om å gjennomføre et eget forskningsprosjekt ble støttet av leder og kollegaer ved CRUX Kalfarhuset. Dette har vært avgjørende for at forskningsarbeidet har kunnet la seg realisere. Ledelsen lokalt har også velvillig lagt forholdene til rette både praktisk og økonomisk for dette forskningsarbeidet. En takk til dere alle!

En stor takk også til ledelsen ved CRUX sentralt og det lokale styret, som også har støttet helhjertet opp om prosjektet.

Arbeidet med denne undersøkelsen ble igangsatt høsten 2017. Det ble etablert et samarbeid mellom forsker Dr. Phil. Siv E.N. Sæbjørnsen ved Høgskolen i Molde og medarbeider Eli Sjø ved CRUX Kalfarhuset oppfølgingscenter, som begge står ansvarlig for undersøkelsen.

Samarbeidet mellom forsker og medarbeider ved CRUX Kalfarhuset har blitt opplevd som fruktbart og vi har erfart at det har vært positivt å samarbeide tett om et felles forskningsprosjekt, som dette med å ha ulikt ståsted fra henholdsvis forskning og praksisfelt. Forhåpentligvis kan dette på sikt også bidra til å styrke kontakten og samarbeidet mellom forskningsmiljø og praksisfelt også når andre viktige temaer og problemstillinger skal utforskes og belyses.

Bergen, 26. november 2018

Eli Sjo og Siv Elin Nord Sæbjørnsen

INNHOOLDSLISTE

	Forord	
1	INNLEDNING	5
	1.1 Hvordan virker CRUX Kalfarhusets oppfølgingsarbeid?	7
	1.2 Formål med forskningsprosjektet	8
2	TEORETISK RAMME	10
	2.1 Recovery	10
	2.2 Empowerment	10
	2.3 Honneths teori om anerkjennelse	11
3	METODE	13
	3.1 Utvalg	13
	3.2 Delstudie 1	14
	3.3 Delstudie 2	15
	3.4 Ethiske overveielser	18
4	FUNN	19
	4.1 Delstudie 1	19
	4.1.1 Individuell hjelp og støtte	20
	4.1.2 Fellesaktiviteter	21
	4.1.3 Egenskaper og holdninger	23
	4.2 Delstudie 2	24
	4.2.1 Faktortolkning	27
5	HVA ER DET SOM VIRKER?	32
	5.1 Dårlig levekår – dårlig livskvalitet?	32
	5.2 Gode relasjoner, tillit og likeverdighet nytter	32
	5.3 Kjærlighet nytter	33
	5.4 Å få samme rettigheter og plikter som andre nytter	35
	5.5 Sosial verdsetting nytter	35
	5.6 Anerkjennelse nytter	36
	5.7 Langtidstilbud eller integrering i ordinære aktiviteter?	36
	5.8 Tid – en viktig faktor med flere fasetter	37
6	KONKLUSJON	39

LITTERATUR

1. INNLEDNING

CRUX Kalfarhuset oppfølgingscenter (heretter kalt CRUX Kalfarhuset eller oppfølgingscenteret) er en del av den landsomfattende diakonale og ideelle stiftelsen CRUX, som tilbyr tjenester innen helse- og sosialfeltet. CRUX har per i dag ansvaret for åtte oppfølgingscenter, deriblant CRUX Kalfarhuset. Organisatorisk hører CRUX Kalfarhuset under CRUX, seksjon oppfølging.

CRUX Kalfarhuset gir i dag tilbud til kvinner og menn hvor de fleste har en bakgrunn preget av rus og/eller kriminalitet, og/eller utfordringer i forhold til psykisk helse.

Oppfølgingscenteret representerer et såkalt høyterskel tilbud, hvilket innebærer at det er krav om rusfrihet for å kunne være på CRUX Kalfarhuset og/eller benytte seg av de ulike tilbudene. CRUX Kalfarhuset gir individuell støtte og oppfølging som er skreddersydd for den enkelte som ønsker å benytte seg av deres tjenester (heretter kalt deltakere). I tillegg driver CRUX Kalfarhuset ulike aktiviteter rettet inn mot flere av deltakerne.

Oppfølgingscenteret har også lang tradisjon på å involvere pårørende i forskjellige aktiviteter, både egne barn og andre nære pårørende. Eksempler på dette kan være ulike turer og egne arrangementer for barn. CRUX Kalfarhuset samarbeider også med friomsorgen om gjennomføring av samfunnsstraff og hjemmesoning. Den delen av virksomheten omfattes ikke av denne undersøkelsen.

Den individuelle bistanden kan dreie seg om samtaler, deltakelse i ansvarsgrupper, veiledning, hjemmebesøk, matutlevering og/eller praktisk hjelp. Av aktiviteter driver CRUX Kalfarhuset med kor, fjellturer, sosiale samlinger med kafebesøk, bowling, kino og liknende. Deltakerne får jevnlig tilbud om rimelige eller gratis billetter til julekonserter eller andre kulturarrangementer. Det arrangeres også faste sommerturer, påsketurer samt en lengre fjelltur om høsten og helgeturer med familier. De siste par årene har det vært arrangert egne aktiviteter for kvinner finansiert av øremerkede legatmidler. Koret Bækkalokket, som er en viktig del av CRUX Kalfarhusets virksomhet, består både av CRUX Kalfarhusets deltakere, pårørende, ansatte og frivillige. CRUX Kalfarhuset har ikke et formelt organisert tilbud på dagtid, men ikke sjelden stikker deltakere innom for å ha samtale med en av medarbeiderne, henter mat eller bare for en uformell prat og eventuelt delta på lunsjen.

Et viktig kjennetegn ved CRUX Kalfarhuset er det tette samarbeidet med kriminalomsorgen, spesielt fengslene i distriktet. Medarbeiderne er jevnlig på fengselsbesøk, omtrent ukentlig. Dette betyr at innsatte i fengsel får tilbud om å delta på aktiviteter i regi av CRUX Kalfarhuset, både arrangementer ”på huset” og andre steder. Denne praksisen bygger på overbevisningen om at innsatte som har en problematikk i forhold til rus, kriminalitet og/eller psykisk helse må få etablert kontakt med oppfølgingscenteret mens de ennå er under soning, for at de lettere skal kunne mestre overgangen til samfunnet og bli motivert til å ta tak i sine utfordringer. Grunnlaget for å kunne nyttiggjøre seg de tilbudene som CRUX Kalfarhuset representerer antas også å bli bedre når kontakten blir etablert allerede når vedkommende er i fengsel. Så vidt vi kjenner til, skiller CRUX Kalfarhuset seg fra andre CRUX oppfølgingscentre ved den hyppige, tette og systematiske kontakten med fengslene. Dette utgjør således også en viktig del av rekrutteringsgrunnlaget for virksomheten, både når det gjelder personer som er ferdig å sone og ikke minst de som fortsatt soner i fengselet. For øvrig rekrutteres deltakere fra rusbehandlingsinstitusjoner, via erfaringskonsulenter og gjennom CRUX Kalfarhusets øvrige kontakter og nettverk.

Ledelsen ved CRUX Kalfarhuset vektlegger kompetanseutvikling for medarbeiderne for eksempel ved studiereiser i inn- og utland, deltakelse på kurs og konferanser og gjennomføring av egne fagdager om vold hvor aktuelle samarbeidspartnere og frivillige blir invitert til å delta.

I 2017 var det registret 192 deltakere, hvorav 38 nye deltakere, 26 pårørende og 31 barn. Det er nesten like mange kvinner som menn som har kontakt med CRUX Kalfarhuset. En del av kvinnene er pårørende, men CRUX Kalfarhuset følger også opp mange kvinner som er under soning eller har sonet fengselsstraff, har rusproblemer og/eller har psykiske helsevansker. Det er stor variasjon i hvilken type tilknytning deltakerne har til CRUX Kalfarhuset, alt fra kun individuelle samtaler til det å delta på flere av aktivitetene. Mange av deltakerne opprettholder kontakten med CRUX Kalfarhuset over svært lang tid, selv om type kontakt og hyppigheten kan variere

CRUX Kalfarhuset er en profesjonell organisasjon og har til sammen 4,5 årsverk, inkludert, lederstillingen og en halv administrativ stilling. CRUX Kalfarhusets leder, Ragnar Tesdal, er prest og har videreutdanning i sjelesorg. Miljøterapeutene ved CRUX Kalfarhuset har samlet sett en solid faglig kompetanse med ulik sosialfaglig- og fengselsfaglig utdanning og erfaring.

Alle ansatte har lang erfaring med rusproblematikk og/eller kriminalitet. I tillegg har CRUX Kalfarhuset knyttet til seg en rekke frivillige som gjør en innsats i forbindelse med gjennomføring av ulike aktiviteter og arrangementer. Blant disse medregnes også erfaringskonsulenter, det vil si tidligere deltakere, som etter å ha blitt rusfri og/eller har sonet ferdig har tatt utdanning. Flere av disse har fått fast jobb i Bergen kommune/Helse Bergen. De bidrar ikke minst ved å rekruttere deltakere til CRUX Kalfarhuset og ved å fortelle om sine erfaringer på ulike arrangementer.

CRUX Kalfarhuset har et forpliktende samarbeid med kriminalomsorgen, og dette er formalisert i en samarbeidsavtale. CRUX Kalfarhuset samarbeider også jevnlig med nav, kommunens helse- og sosialtjeneste, Aurora, Røde Kors, Alternativ til vold samt rusinstitusjoner.

1.1 Hvordan virker CRUX Kalfarhusets oppfølgingsarbeid?

Langvarige rusproblemer, ofte kombinert med dårlig psykisk helse og/eller kriminalitet medfører store kostnader for den enkelte og for samfunnet – både i form av dårlig livskvalitet, negative konsekvenser for pårørende, eventuelle uskyldige ofre for kriminalitet, samt økonomi. En viktig målsetning må derfor være å tilby støtte og bistand til denne gruppen slik at flest mulig kan få en bedre livssituasjon uten rusmisbruk, kriminalitet og/eller bedring i psykisk helse. CRUX Kalfarhuset representerer et slikt tilbud for disse nevnte sårbare gruppene. Vi vet at mange deltakere som har kontakt med CRUX Kalfarhuset klarer å holde seg rusfri og/eller kriminalitetsfri over tid, men har lite kunnskap om hva som virker av de tiltakene som CRUX Kalfarhuset driver med.

For gruppen som har en kriminell bakgrunn og som utgjør den største andelen av CRUX Kalfarhusets deltakere, vil CRUX Kalfarhusets tilbud ikke minst bidra til å forebygge ny kriminalitet. Dette er også en viktig målsetning for gjeldende kriminalpolitikk, hvor det også understrekes at dette krever innsats innenfor murene, men også av samarbeidsinstanser utenfor. I St.melding nr. 37 (2007-2008) «Straff som virker» står blant annet: *god rehabilitering krever fleksibilitet innenfor rammene av den idømte straffereaksjonen, men gode virkemidler både innenfor og utenfor fengselet. Det krever også mer planmessige gjennomføring av straffen, med kontinuitet og koordinering av tiltak i en «sømløs» straffgjennomføring, uten skott mellom fengsel og friomsorg og med tett samarbeid med*

andre virksomheter». Denne målsetningen er også nedfelt i Straffegjennomføringsloven (utdrag fra § 41): «Det skal i nødvendig utstrekning tas kontakt med offentlig myndigheter, organisasjoner eller privat personer som kan yte bistand for å oppnå ordnede boligforhold, arbeid, opplæring eller andre tiltak som kan bidra til en lovlydig livsførsel etter løslatelse».

Det er utvilsomt viktig, både for den enkelte og for samfunnet, å kunne tilby mennesker som har utfordringer i forhold til kriminalitet og rus ulike former for støtte og bistand, for på den måten å øke sjansene for bedre livsmestring og livskvalitet. Det vil ut fra dette være riktig å hevde at oppfølgingssentrene utfører et viktig samfunnsoppdrag. I organisasjonen CRUX er formålet blant annet formulert slik: «virksomheten skal bedre livskvaliteten for mennesker som trenger det». Under organisasjonens «visjon» står det: «det finnes alltid muligheter». «Det forplikter oss til å ikke gi opp, men finne nye veier å gå med de som ønsker at vi skal gå sammen med dem». Det er derfor også riktig at disse oppfølgingssentrene driver på en måte som gir den nødvendige drahjelpen i tråd med den enkeltes behov. Av den grunn trengs det også innsikt i hvilke tiltak som faktisk virker. Styret for CRUX Kalfarhuset har ønsket å evaluere CRUX Kalfarhusets oppfølgingsarbeid og besluttet derfor å gjennomføre en kvalitativ undersøkelse, basert på deltakernes synspunkter. Hensikten med undersøkelsen er å utvikle kunnskap om deltakeres erfaringer og synspunkter på hvilken betydning kontakten med et oppfølgingssenter av denne typen har for deres livssituasjon og utvikling i forhold til rusavhengighet, kriminalitet og psykisk helse.

Det finnes relativt lite vitenskapelig forskning på ideelle organisasjoners tilbud til denne gruppen i et brukerperspektiv. Vi håper derfor at resultatet av dette forskningsprosjektet kan bidra til økte kunnskaper om oppfølgingsarbeid som er nyttige i tjenesteutvikling for CRUX Kalfarhuset og nyttige for andre med interesse og engasjement innenfor dette feltet.

1.2 Formål med forskningsprosjektet

Dette forskningsprosjektet har hatt som formål å utforske deltakere ved CRUX Kalfarhuset sitt subjektive syn på oppfølgingssenteret samt tjenestetilbudet ved oppfølgingssenteret.

Ved å fokusere på deltakeres opplevelser av ulike aktivitetstilbud, individuell oppfølging, kompetanse og samarbeid med eksterne aktører, forsøker denne studien å gi noen svar på hva

som kan være nyttig hjelp for å oppnå et liv uten ny kriminalitet og rusavhengighet og med bedring i psykisk helse.

2. TEORETISK FORSTÅELESERAMME

Deltakerne i denne studien har delt av sine subjektive synspunkter, tanker og følelser som brukere av CRUX Kalfarhusets tjenester. Deres bidrag utgjør hovedinnholdet i denne rapporten og kan gi leserne verdifulle innblikk i brukernes perspektiv. For å bidra til økt forståelse av deltakernes synspunkter vil vi i denne rapporten benytte oss av teoretiske perspektiver innen recovery, empowerment og anerkjennelse.

2.1 Recovery

Recovery og empowerment er perspektiver som i følge Helsedirektoratet (2014), bør prege tjenesteytingen innen psykisk helse-, rusmiddelproblematikk og traumeforståelse. Det faglige perspektivet recovery tar utgangspunkt i at veien til bedring er en personlig og sosial prosess. Målet er at den enkelte kan leve et meningsfylt liv til tross for de begrensninger som forårsakes av problemet (Helsedirektoratet 2014). Anthonys (1993) har definert begrepet slik:

«Recovery er en dypt personlig, unik prosess med endring av egne holdninger, verdier, følelser, mål og ferdigheter og/eller roller. Det er en måte å leve et liv på som er tilfredsstillende, deltagende og fylt av håp, selv med de begrensninger som lidelsen forårsaker. Bedring involverer utvikling av ny mening og innsikt i eget liv»
(Anthony 1993 i Slade 2017, s. 12)

Begrepet *recoveryorientert praksis* handler om fagpersoners arbeid for å støtte brukeren i sin bedringsprosess, der målet er at brukeren selv skal ta kontroll over sitt eget liv. Dette er ikke en klart definert metode, men et fagperspektiv som har et tydelig verdigrunnlag. Brukeren anses som ekspert på seg selv gjennom sine erfaringer og støttes i at han/hun kan utvikle seg og få et bedre liv. Det er viktig at hjelperelasjonen preges av åpenhet, tillit og ærlighet og at hjelper og bruker er likeverdige samarbeidspartnere. Fem sentrale recoveryprosesser er i følge Slade (2017) tilknytning, håp, identitet, mening og empowerment. I en recoveryorientert praksis arbeider hjelperen for å forsterke ressurser, fremme brukerens personlige ansvar, fremme en positiv identitet hos brukeren og skape håp. Det er vesentlig at hjelperen støtter brukerens utvikling av selvstyring og empowerment (Slade 2017).

2.2 Empowerment

Empowerment, som på norsk gjerne oversettes med myndiggjøring, stammer fra amerikanske borgerrettsbevegelser på sekstitallet og kampen for de svartes rettigheter. Da var slagordet ”power to the people” og hovedmålet var borgerrettigheter og like muligheter for alle

mennesker i samfunnet. Den brasilianske pedagogen Paulo Freire var også en viktig inspirasjonskilde for empowerment gjennom sin bok om de undertrykkes pedagogikk (1972). Empowerment har til hensikt å fremme menneskers kontroll og makt over sine egne liv og å bidra til økt samfunnsdeltakelse (Sæbjørnsen 2017).

2.3 Honneths teori om anerkjennelse

Den tyske sosialfilosofen Axel Honneth er kjent for sin anerkjennelsesteori og betydningen av anerkjennelse for utvikling av selvet (Honneth 2008). Han sier at opplevelse av anerkjennelse er en forutsetning for å kunne være menneske og at anerkjennelse handler om kommunikasjon. I denne forskningsrapporten kan Honneths teori bidra til å forstå deltakerne, deres bakgrunn og situasjon samt hvordan CRUX Kalfarhuset kan bidra til recovery og empowerment.

Sentralt i hans teori er de tre anerkjennelsesformene kjærlighet, rettighet og solidaritet, som er gjeldene innenfor henholdsvis den private sfære, rettighetssfæren og sfæren for sosial verdsetting. Den viktigste og mest grunnleggende av disse er opplevelse av anerkjennelse i form av kjærlighet i privatsfæren, som har stor betydning for utvikling av selvtilit. Kjærlighet, i betydningen opplevelse av å være elsket, bygger det psykologiske fundamentet i ethvert menneske og gjør enhver i stand til å tro på sine egne behov, impulser og gir uinnskrenket mot til å uttale sine behov. Særlig er opplevelse av betingelsesløs kjærlighet, opplevelse av å være elsket bare fordi man finnes, er svært betydningsfullt.

Opplevelse av anerkjennelse ved rettighet bidrar til utvikling av selvrespekt og respekt for mennesket. Denne anerkjennelsesformen viser til at et individ eller en gruppe mennesker opplever at de har de samme rettigheter og plikter som andre i samfunnet. Anerkjennelse ved solidaritet i sfæren for sosial verdsetting handler om opplevelse av anerkjennelse fra samfunnet, for sine kunnskaper, ferdigheter og ytelser til fellesskapet. Slik anerkjennelse bidrar til selv-verdsetting og potensielt selvrealisering.

De tre anerkjennelsesformene og –sfærene skal ikke forstås som trinn på en utviklingsstige, men mer som en stadig bevegelse, der de ulike trinnene bygger på hverandre og virker samtidig. I prinsippet er det derfor aldri for sent å styrke en persons selvbilde ved anerkjennelse.

Krenkelse, som i følge Honneth (2008) er det motsatte av anerkjennelse, kan få store negative konsekvenser for utviklingen av selvet. Krenkelse i den private sfære, som for eksempel vold, overgrep og omsorgssvikt, kan gjøre mest alvorlig skade på selvet. Det får betydning for utvikling av identitet og selvtillit, som er selve grunnlaget i utviklingen av selvet. Krenkelse i rettighetssfæren dreier seg om utelukkelse fra de rettigheter og plikter som gjelder alle andre i samfunnet. Slik krenkelse kan skade eller forhindre menneskers utvikling av selvrespekt og respekt for andre. I sfæren for sosialverdsetting handler krenkelse om sosial status og degradering av selvet. Dette kan bidra til tap av selvaktelse og tap av muligheten til å utvikle seg og realisere sitt potensiale.

Viktig hos Honneth (2008) er det at opplevelse av krenkelse også fører til kamp for anerkjennelse. Disse kampene og utfallet av dem får også stor betydning for utvikling av identitet og selv. Målet med anerkjennelseskamper er alltid å gjenoppbygge brutte anerkjennelsesrelasjoner.

3. METODE

En hovedmålsetning i denne undersøkelsen har vært å utforske deltakere ved CRUX Kalfarhuset sine subjektive synspunkt, basert på deres opplevelser, følelser og tanker, særlig i forhold til CRUX Kalfarhusets tjenestetilbud. Til et slikt formål er kvalitativ metode hensiktsmessig, men bruk av flere metoder og ulike teknikker kan styrke validiteten i undersøkelsen (Ødegård & Bjørkly 2012, Esteves & Pastor 2004). Av denne grunn har vi benyttet to ulike metoder for datainnsamling og analyse og slik gjennomført to delstudier (Delstudie 1 og Delstudie 2), som inngår i denne undersøkelsen. Styrker ved kombinasjon av metoder/studier er blant annet mulighetene som ligger i sammenligning av delstudienes resultater, at de kan utfylle og støtte hverandre samt bidra til mer nyansert og fyldigere kunnskap. En annen styrke ved denne metodekombinasjonen er muligheten for å involvere deltakere i utformingen av datainnsamlingsverktøyet for Delstudie 2. Hensikten med å utnytte denne muligheten for denne undersøkelsen var å øke sannsynligheten for at deltakerne fikk spørsmål eller utsagn som de lett kunne forholde seg til, opplevde som relevante og lett forståelige.

Metodene vi har valgt i Delstudie 1 er kvalitative intervjuer (Kvale & Brinkmann 2009) og kvalitativ innholdsanalyse (Graneheim & Lundman 2004). I Delstudie 2 har vi anvendt Q-metode (Stephenson 1953), analyse i dataprogrammet PQMethod (Schmolck 2002) og abduksjon (Brown 1991/1992). Til forskjell fra intervju og innholdsanalyse innebærer Q metode og PQMethod også anvendelse av typisk kvantitative teknikker. Utvalg og prosedyrer for utvikling av datainnsamlingsverktøy, datainnsamling samt analyse vil i det følgende beskrives i den rekkefølge de ble gjennomført i dette forskningsprosjektet.

3.1 Utvalg

Til sammen i denne undersøkelsen var det 22 deltakere, hvorav 12 menn og 10 kvinner i alderen 31 til 59 år. Flertallet er i 40 og 50 årene, fem er under 40. Alle hadde benyttet seg av CRUX Kalfarhusets tilbud i minimum 1,5 år, men flertallet hadde hatt kontakt med oppfølgingscenteret over mange flere år, fra 5 til 20 år. Deltakernes problematikk var knyttet til kriminalitet, rus og/eller psykiske vansker i ulik grad. 15 av deltakerne hadde erfaring fra et eller flere fengselsopphold, av varighet fra 1 til 20 år. Tre av disse er fortsatt under soning. 15 av deltakerne oppga at de hadde hatt et rusproblem og 7 hadde psykiske problem.

Tre deltakere, en kvinne og to menn, deltok i Delstudie 1 og 22 deltok Delstudie 2. Alle deltakerne tre ble rekruttert via CRUX Kalfarhuset. Alle deltakerne svarte også på tilleggsspørsmål i skjema, som kjønn, alder, hvordan de kom i kontakt med CRUX Kalfarhuset, varighet og type kontakt, problematikk og soning.

3.2 Delstudie 1

Semistrukturerte intervju

Den første delstudien er en kvalitativ studie, basert på semistrukturerte intervjuer (Kvale & Brinkmann 2009) og kvalitativ innholdsanalyse (Graneheim & Lundman 2004). Det ble utarbeidet en tematisk intervjuguide i den hensikt å utforske deltakeres opplevelse av CRUX Kalfarhuset sitt tjenestetilbud. Forskeren som foretok de 3 intervjuene la vekt på å gi deltakerne anledning til å snakke fritt innenfor de aktuelle temaene i intervjuguiden.

Intervjuene varte fra 1- 1,5 timer. Det ble gjort lydopptak av intervjuene, som deretter ble transkribert ad verbatim. I tillegg til å utgjøre innsamlede data for Delstudie 1, ble også den transkriberte intervjuteksten utgangspunkt for utvikling av datainnsamlingsverktøyet i Delstudie 2.

Kvalitativ innholdsanalyse

Hensikten med en kvalitativ innholdsanalyse er å organisere og kondensere mening i empiriske data (Graneheim & Lundman 2004) og å studere synspunktene "fra innsiden" og å prøve å gripe deltakernes forståelse og subjektive syn. Kjerneinnholdet i intervjuene analyseres for å gi innsikt i hva som er betydningsfullt. Analyseprosessen innebærer identifisering, koding, kategorisering, klassifisering og merking av de viktigste mønstrene i dataene (Patton 2002). I tråd med dette ble deltakernes opplevelser av tjenestetilbudet ved CRUX Kalfarhuset, slik det framsto i den transkriberte intervjuteksten, gjenstand for analyse.

Utvikling av kategorier og koder er viktige og tidkrevende trinn i analyseprosessen. De endelige kategoriene og deretter kodene, var resultater av grundig refleksjon og drøfting av henholdsvis tentative kategorier og koder. Relevant litteratur ble også gjennomgått, slik at analyseprosessen kan beskrives som en stadig bevegelse frem og tilbake mellom data, metode og teori. En tabell basert på tema, kategorier og koder ble utviklet. Tabell 1, som er en

skjematisk fremstilling av den kvalitative innholdsanalysen av intervjuene er presentert i kapittel 4.1.

3.3 Delstudie 2

Q-metodologi

I Delstudie 2 ble det brukt en Q-metodologisk tilnærming (Stephenson 1953). Q-metode er spesielt utviklet for utforskning av mønster av subjektivitet, slik som delte synspunkter, følelser, holdninger, meninger, oppfatninger eller preferanser som mennesker har (Ellingsen, Shemmings & Størksen 2011). Denne metoden har flere fordeler som er relevante for forskning på mennesker i sårbare situasjoner. For eksempel kan man ha relativt få deltakere og gjøre en systematisk studie av subjektive synspunkter samt avdekke mønster i hvordan subjektive synspunkter manifesterer seg blant deltakerne. Det stilles ingen krav om at deltakerne uttaler seg muntlig, men det tillates og kan inkluderes i innsamlede data (Sæbjørnsen & Ellingsen 2015).

Q-metode innebærer bruk av både kvalitative og kvantitative teknikker i datainnsamling så vel som i analyse. Deltakerne får anledning til å uttrykke sine subjektive synspunkt eller meninger ved å forholde seg til et sett utsagn, for så å rangere disse i tråd med hvor enig eller uenig de er i utsagnene.

Identifisering av *concourse* og utvikling av *utsagn* er viktige og tidkrevende prosesser i en Q-studie. *Concourse*, som kan beskrives som alt det ”kommuniserbare” omkring et gitt tema (Brown 1991/1992), er utgangspunktet for seleksjon av utsagn. Til denne prosessen er det vanlig å utvikle et verktøy inspirert av Fisher Block Balance Design (Stephenson 1953), for eksempel slik det ble gjort av Ellingsen (2011) og Sæbjørnsen, Ellingsen, Good og Ødegård (2016). Hensikten med å bruke et slikt verktøy er å kategorisere og redusere antall utsagn, samtidig som man forsøker å sikre at utvalgte utsagn representerer *concourse*n i størst mulig grad. Utsagnene blir så trykket på kort, et utsagn for hvert kort. Deltakerne rangere så utsagnene (utsagnskortene) ved å sortere dem inn i en forhåndsdefinert matrise eller Q-sorteringsgrid (Se Figur 1).

Resultatene av alle deltakernes rangeringer/sorteringer blir så gjenstand for ”Q-faktoranalyse”, som oftest i det statistiske software-programmet PQMethod (Schmolck 2002).

Dette kan kalles en personsentrert faktoranalyse, fordi det er den enkelte deltakers sorteringsresultat eller den enkeltes perspektiv som legges inn i programmet og blir gjenstand for faktoranalyse - ikke det enkelte utsagn eller "item". Forskeren må så foreta en analytisk vurdering av hvor mange faktorer som skal beholdes, vanligvis begrunnet med antall signifikante ladninger faktoren baserer seg på samt faktorens egenverdi (Sæbjørnsen & Ellingsen 2015).

Faktorene som kommer fram representerer ulike perspektiver som viser seg blant deltakerne. Hver faktor kan gjerne beskrives som et hovedperspektiv, der deltakere som har noenlunde likt subjektiv ståsted har bidratt til å definere den samme faktoren eller perspektivet (Sæbjørnsen & Ellingsen 2015). Hver faktor er basert på et vektet gjennomsnitt av den verdien som deltakerne tilhørende faktoren har gitt hvert utsagn under sorteringen. Disse perspektivene blir så nærmere tolket ved abduksjon. I abduktiv tolkning forsøker man å forstå perspektivene og hva de representerer. I denne prosessen utforskes faktorene både med hensyn til hva hver faktor i sin helhet uttrykker, viktige og uviktige utsagn i hver faktor og hva som er særegenheter ved hver faktor. Watts og Stenners (2012) prosedyre for videre tolkning av data med bruk av "crib sheets" blir ofte brukt i nyere Q-studier. På denne måten kan man få et godt innblikk i hvilke synspunkter det enkelte perspektiv representerer. Av analysen vil det komme fram hva som er særegent for det enkelte perspektiv, samt hvilke synspunkter deltakerne har felles, på tvers av de ulike perspektivene (Sæbjørnsen & Ellingsen 2015).

Gjennomføring

På bakgrunn av den transkriberte intervjueteksten i Delstudie 1 ble concoursen for denne studien identifisert som *deltakere ved CRUX Kalfarhuset sitt subjektive syn på CRUX Kalfarhuset sitt tjenestetilbud*. Med utgangspunkt i intervjueteksten ble det identifisert over 150 utsagn tilhørende denne concoursen. Deretter ble det utviklet og anvendt et verktøy for kategorisering og seleksjon av utsagn, inspirert av Fishers Block Balance design. Denne prosessen resulterte i et representativt utvalg på 42 utsagn.

Hver av de 22 deltakerne fikk hver for seg og uten forstyrrelser, lese og sortere utsagnene i Q-sorteringsgridet som vist i Figur 1. For å lette arbeidet med sorteringen, ble deltakerne først bedt om å grovsortere utsagnene i tre bunker, "mest enig", "mest uenig" og "nøytral/usikker". Deretter ble de bedt om å sortere kortene fra en og en bunke om gangen,

3.4 Etiske overveielser

Deltakerne i disse delstudiene ble informert både verbalt og skriftlig om forskningsprosjektet og om hva det ville innebære for dem å delta. De ble for eksempel informert om at all informasjon om dem og fra dem, som hvordan de sorterte utsagnskortene, at verbale utsagn ville bli behandlet anonymt og at lydopptak ville bli slettet. Alle deltakerne ga skriftlig samtykke til å delta. Dette prosjektet omfattes ikke av meldeplikt til NSD, men NSD's retningslinjer er likevel fulgt for å hindre at opplysninger skal kunne spores tilbake til deltakerne.

4. FUNN

I dette kapittelet presenteres funn og analyse fra Delstudie 1 og funn og faktortolkning fra Delstudie 2.

4.1 Delstudie 1

Det empiriske grunnlaget for den første delstudien består av tre intervjuer. Disse ble transkribert og analysert ved kvalitativ innholdsanalyse (Graneheim og Lundman 2004). En skjematisk fremstilling av innholdsanalysen presenteres i Tabell 1 nedenfor.

Tabell 1: Deltakernes verdsetting av CRUX Kalfarhuset

DELTAKERES VERDSETTING AV CRUX KALFARHUSET		
Individuell hjelp og støtte	Felles aktiviteter	Egenskaper og holdninger
Oppmuntres til å gå nye veier	Re-sosialisering, samhold og sosialt fellesskap	Forstår min problematikk og situasjon
Personlige samtaler påvirker livet mitt	Bedre helse og bedre familierelasjoner	Planmessig, systematisk hjelp og gode svar
Kontakter dem som uteblir fra øvelse	Forutsigbarhet, innhold, struktur og stabilitet i livet	Stiller alltid opp og hjelper, svikter ikke
Trygg relasjon før besøk på K.	Koret bidrar til positiv identitet	Åpne, inkluderende og hjelpsomme
Passer på at jeg føler meg vel	Gjør ”normale” ting og føler meg ”normal”	Godt og tett samarbeid med fengselet
Kommer ikke som fremmed, men kjent ansikt	Aktiviteter i trygge rammer med grunnleggende opplevelse av likeverd	Kjenner meg og mine utfordringer
Gode, sterke relasjoner	Trening i å snakke med folk uten røff bakgrunn	Respekterer, setter pris på oss og har omsorg for oss

Den kvalitative innholdsanalysen som vist i Tabell 1 resulterte i hovedtemaet *Deltakernes verdsetting av CRUX Kalfarhuset*, med de tre kategoriene *Individuell hjelp og støtte*, *Felles*

aktiviteter og Egenskaper og holdninger. Nedenfor presenteres en oppsummering av intervjuene i tråd med kategoriene i innholdsanalysen.

4.1.1 Individuell hjelp og støtte

Deltakerne har en felles oppfatning av at de har fått god støtte av CRUX Kalfarhuset, både når det gjelder individuell bistand og praktisk hjelp, som for eksempel kan være hjelp til flytting, kjøring og matlevering. To av intervjuobjektene mener at kontakten med CRUX Kalfarhuset har medvirket til at de har klart å komme seg i jobb. Alle tre deltakerne er tydelig på at den individuelle kontakten og støtten fra CRUX Kalfarhuset har vært svært viktig for dem. De opplever at de ansatte er genuint interessert i at det skal gå bra med dem. De sier at de oppnår kontakt på det personlige plan med de ansatte og at de aldri tviler på deres hensikt. Deltakerne opplever at det er utviklet sterke relasjoner mellom deltakerne og ansatte, at de ansatte er til å stole på og at dette virker motiverende i deltakernes kamp for å holde seg rus- og/eller kriminalitetsfri. En av deltakerne uttrykker seg slik: *«Det blir på en måte relasjoner med mennesker som ønsker deg en viss retning da, som vil oppmuntre deg til å gå nye veier.»*

En av deltakerne påpeker også at de ansatte fremstår realistiske, dvs. de stiller ikke krav om at alt straks skal være i skjønneste orden, men har forståelse for at det kan ta tid å komme på plass. Deltakerne har en felles opplevelse av at individuelle samtaler med CRUX Kalfarhusets ansatte er viktige for dem. De opplever at de ansatte alltid har stilt opp når de har hatt behov for å snakke om vanskelige forhold. De gir også klart uttrykk for at disse samtaler har vært til stor hjelp og har bidratt til at de er blitt motivert til å ta tak i de vanskelige tingene og arbeide for å mestre livet på en bedre måte. Deres erfaring er at de ansatte er til å stole på og at det ikke er farlig å si ting som de er. En av deltakerne nevnte også at det oppleves positivt at CRUX Kalfarhuset tar kontakt med deltaker som uteblir fra for eksempel en korøvelse, fordi det viser at de ansatte bryr seg.

To av intervjudeltakerne har også opplevd det som en klar fordel at kontakten med ansatte på CRUX Kalfarhuset ble etablert allerede under soningen og at dette har gjort det lettere å etter hvert delta på aktiviteter og arrangementer. En av deltakerne uttrykte seg slik: *”Når du er på CRUX Kalfarhuset passer de ansatte på at du føler deg vel. Skaper en relasjon som begynner lenge før du er her første gangen. Kommer ikke til et fremmed sted, men til et kjent ansikt”.*

4.1.2 Fellesaktiviteter

De tre intervjudeltakerne har alle deltatt på en eller flere av CRUX Kalfarhusets aktivitetstilbud, som kor, fjellturer, ferieturer og søndagssamling. Det varierer imidlertid hvor ofte og hvor mange typer aktiviteter den enkelte av dem deltar på. Alle tre gir klart uttrykk for å ha hatt mange positive opplevelser med å delta på en eller flere av aktivitetene og at dette fungerer motiverende for dem. De trekker bl.a. frem at det er en viktig del av re-sosialiseringen, ikke minst det å gjøre aktiviteter sammen med andre som skaper samhold og sosialt felleskap. I tillegg uttrykker to av deltakerne at slike aktiviteter fører til bedring av helse og fysisk form (turer), musikkglede/evne og bedring av relasjon til egne barn eller også andre nære familiemedlemmer. Det siste gjelder særlig når egne barn eller andre pårørende har blitt invitert med på for eksempel sommertur og påsketur.

Intervjudeltakerne understreker viktigheten av å ha noe fast å gå til. Det gir stabilitet og forutsigbarhet i livet. En deltaker beskriver det slik: *«... fylle dagene med noe mer vesentlig og å gradvis integrere meg og bli kvitt den sosiale angsten. CRUX Kalfarhuset har på den måten hjulpet meg med å bli kvitt den sosiale angsten».*

Deltakerne opplever at det å delta på aktiviteter også gir identitet, en fritidsinteresse, en hobby og mulighet til å treffe mennesker utenfor fengselet. Viktigheten av at det er en trygg ramme rundt aktivitetene understrekes av alle intervjudeltakerne. Den ene av deltakerne trekker særlig fram opplevelsen av å gjøre noe som er ”normalt” og oppleve seg selv mer ”normal”: *“... eksponeres for andre personer utenfor fengselet og da kan det skje ting. Føler seg mer normal, har kjent på det noen gangerdelta på vanlige, sosiale aktiviteter, som å reise på påskeferie og på sommerferie...”*

Blant intervjudeltakerne finner vi også kordeltakere. Disse deltakerne framhevet at det oppleves positivt å være med i et kor som består av folk med ulik bakgrunn,, også korister som ikke har en historie med rusavhengighet og/eller kriminalitet. En deltaker så særlig verdien av sosial trening og det å få trening i et ”nytt språk”:

«Det hjelper deg i trening når du skal ut blant andre folk, altså når du skal ut på byen eller på andre steder å snakke med folk, så venner du deg til å snakke med andre mennesker som ikke har den tunge bakgrunnen, som ikke har rusbakgrunn, som ikke

har den kriminelle fortiden. Fordi du snakker et eget språk i de miljøene. Og så skal du lære å snakke et annet språk og det lærer du her oppi i CRUX Kalfarhuset.”

En av deltakerne påpekte at det å være med i et slikt «blandet» kor bidrar til fellesskap og samhold mellom deltakerne, mellom ansatte/frivillige og deltakere ved CRUX Kalfarhuset - og at det får dem til å føle seg likestilte og likeverdige med alle kordeltakerne. En intervjudeltaker knytter det å føle seg likeverdig til trygghet: *«Det er dette som har vært så trygt å komme til og som var så lite fordømmende og det var aldri fokus på hvem du var når du kom opp her»* videre fortsatte han med *«det er jo helt unikt, vi skaper jo fellesskap..... den gode samtalen»*

Et interessant perspektiv som to av intervjudeltakerne peker på er at ved å delta på aktiviteter får de noe å snakke om med andre de møter ute i samfunnet. De kan fortelle om korøvelsen, konserter de har vært med på, fjellturer og ferieopplevelser. Det bidrar til deres integreringsprosess fordi de som alle andre har noe å fortelle, som kan sammenlignes med erfaringer og opplevelser som er på linje med mennesker i samfunnet for øvrig.

To av intervjudeltakerne fremhever også som positivt at de ved å delta på aktiviteter gis anledning til å utvikle seg, blant annet som musikere (kor) og å komme i bedre fysisk form (fjellturer).

Det påpekes dessuten av en av intervjudeltakerne at det oppleves positivt å kunne fokusere på en bestemt aktivitet, ikke bare selve samværet. Det representerer noe trygt dersom man har angst. En annen deltaker fremhever det gode felleskapet med andre, som viktig også bare det å komme sammen et sted og bare ha det kjekt sammen, ikke nødvendigvis snakke så mye sammen. En deltaker snakker om at tilbudene ved CRUX Kalfarhuset er av god kvalitet, fordi de ulike delene i tilbudet til sammen fungerer: *«Kvalitet er det jo fordi at det funker.... for at det skal funke må alle leddene være på plass, at det er en helhet i kvaliteten. At en har noen å snakke med, at en gjennomfører ting sammen med noen Det er på en måte helheten i alle disse små aktivitetene»*. Denne deltakeren sier også noe om hvordan gode tillitsfulle relasjoner blir til mellom ansatte og deltakere ved CRUX Kalfarhuset: *«Her skapes det veldig fin relasjon og da mens en gjennomfører ting...Altså det er veldig, veldig viktig»*

Alle deltakerne fremhever den gode atmosfæren og trivselen på CRUX Kalfarhuset «*CRUX Kalfarhuset er et sted man trives.*» Bare det å være på CRUX Kalfarhuset oppleves altså som positivt og avslappende blant annet fordi: «*Her er det god stemning og en føler seg velkommen*» eller som en av deltakerne sa ”*Det har vært positivt å komme her bare for å slappe av*».

En av intervjudeltakerne påpekte at det er svært positivt at CRUX Kalfarhuset er en rusfri arena og uttrykker seg slik: «*Det er kjempebra at det er rusfritt her. Det må det være! Det er alkohol i alle sammenhenger...*» En annen deltaker utdyper dette med å snakke om å forholde seg til roller og rammer i ulike sammenhenger: «*Jeg har roller... eller jeg har plasser der jeg skal være, og der er jeg sånn og sånn og for å gjøre visse ting, være på koret så er det jo det at ja, da må en være rusfri, være på plass*”

4.1.3 Egenskaper og holdninger

Alle intervjudeltakerne vurderte de ansatte på CRUX Kalfarhuset som profesjonelle og med høy faglig kompetanse. De mente at de ansatte har mye kunnskaper som er relevant for det arbeidet de driver med, også kunnskap om mellommenneskelige og sosiale forhold. Konkret nevnes viktigheten av at flere av de ansatte har fengselsfaglig kompetanse og kompetanse på rusproblematikk samt psykiske og sosiale vansker. De har et klart inntrykk av at de ansatte har god oversikt over den enkeltes problematikk og at de har en bevisst plan med sitt arbeid: «*De har en plan og en systematikk og noe som ligger bak*”.

Hva som er god kvalitet i oppfølgingsarbeid, var også et av spørsmålene i intervjuene. Alle tre deltakerne viste til forutsigbarhet og stabilitet som svært viktig. En og en av dem ordla seg slik: «*Ting er forutsigbart. Det er det essensielle, det er forutsigbarheten. De svikter deg ikke - de er der. Og hvis du spør om hjelp... så fremt de kan og det er mulig å hjelpe deg, da stiller de opp*».

Kontakten med CRUX Kalfarhuset ble betegnet som et viktig ”tilskudd” til livet der: ”...du får gode tilbakemeldinger og du får gode svar”, som en av deltakerne beskrev det.

Intervjudeltakerne uttalte seg også på ulike måter svært positiv om de ansattes holdninger. Blant annet ble CRUX Kalfarhuset beskrevet som ”et åpent sted med mye hjertevarme” og som ”en organisasjon med veldig stort hjerte”. Alle deltakerne synes også å oppleve CRUX

Kalfarhuset som genuint interessert i deltakerne og at de ser verdien og kvaliteten i mennesket. Verdier som åpenhet, inkludering, hjelpsomhet og imøtekommenhet er også egenskaper deltakerne forbinder med CRUX Kalfarhuset og deres ansatte og frivillige. De opplever at de ansatte engasjerer seg sterkt og ekte i deltakernes liv og at de virkelig har omsorg for dem og bryr seg om dem. En av deltakerne understreker særlig dette med at CRUX Kalfarhuset tar kontakt med deltakere som ikke møter som avtalt, at de får dem til å føle seg verdsatt og velkommen på ulike arrangementer samt at de på ulike måter bidrar til å skape mestringfølelse hos deltakerne. En av deltakerne fremhever særlig det å føle seg respektert og verdsatt slik: *”På CRUX Kalfarhuset respekterer de oss brukere. De er veldig liketil!...(…)... at en ikke mister seg selv, at en blir satt pris på»*

Alle intervjudeltakerne uttrykker at de opplever at CRUX Kalfarhuset involverer deltakerne i oppfølgingsarbeidet, ved at de får være med å ta avgjørelser når det gjelder aktiviteter, som for eksempel i turgruppen. De opplever at de ansatte er åpne for forslag og også på den måten viser at de verdsetter og respekterer deltakerne. Uten unntak uttrykker også intervjudeltakerne at de opplever at de blir forstått og blir ”tatt på alvor” på CRUX Kalfarhuset.

Når det gjelder CRUX Kalfarhuset og samarbeid med viktige aktører understreker alle intervjudeltakerne verdien av det gode samarbeidet med fengselet og at CRUX Kalfarhuset nyter stor respekt og har stor grad av tillit innad i fengselet. Intervjudeltakerne svarer imidlertid lite konkret på spørsmålet om i hvilken grad CRUX Kalfarhuset fungerer som en link til andre nettverk og aktiviteter. De viste imidlertid til at de kommer i kontakt med andre når de deltar på konserter med koret og at de delvis har kommet i kontakt med andre «tilsvarende» organisasjoner, som Røde Kors og WayBack gjennom CRUX Kalfarhuset.

4.2 Delstudie 2

Det empiriske grunnlaget i denne delstudien er Q-sorteringer som beskrevet i kapittel 3.3. Det ble gjennomført en Principal Component analyse (PCA) med Varimax rotasjon, som resulterte i fire faktorer (Tabell 3). Korrelasjon mellom faktorene var relativt lav (Tabell 2), noe som viser at datamaterialet inneholder ulike perspektiver.

Tabell 2: Korrelasjonsmatrise

	F1	F2	F3	F4
F1	1.0000	0.6418	0.6199	0.5356
F2	0.6418	1.0000	0.6362	0.5063
F3	0.6199	0.6362	1.0000	0.5130
F4	0.5356	0.5063	0.5130	1.0000

Faktorladningene indikerer i hvilken grad hver Q-sortering korrelerer med hver av de fire faktorene, som vist i Tabell 3. En X markerer en Q-sortering som ladet signifikant på en faktor. Jo nærmere 1 en Q-sortering er, jo mer lik faktoren er den:

Tabell 3: Faktormatrise med X for faktordefinerende Q-sortering

Q-sortering	F1	F2	F3	F4
1	0.1058	0.7857	X	0.2986
2	0.3402	0.1877		0.7186
3	0.1764	0.1849		0.1562
4	0.6461	X	0.3072	0.2983
5	0.3471		0.7493	X
6	0.5877	X	0.2734	0.2152
7	0.1258		0.1840	0.5081
8	0.8124	X	0.1426	0.2063
9	0.5859		0.5370	0.3106
10	0.6625	X	0.1914	0.2995
11	0.5218	X	0.2455	0.3088
12	0.3250		0.7470	X
13	0.5775		0.3800	-
14	0.6469	X	0.1194	-
15	0.6198	X	0.2622	0.1458
16	0.1523		0.3912	0.7851
17	0.5003		0.0635	0.6091
18	0.2671		0.5219	0.2525
19	0.1592		0.4605	0.3235
20	0.3784		0.6779	X
21	0.5691		0.3611	0.3063
22	0.3350		0.2235	0.6477
Forklart varians %	23	18	15	14

Som vist i Tabell 3 er det syv deltakere som definerer Faktor 1, fordi de ladet signifikant på denne faktoren (merket X). Fire deltakere definerer Faktor 2, tre definerer Faktor 3 og to definerer Faktor 4.

En vanlig tilnærming i Q er en visuell inspeksjon av faktorene. De resulterende faktorscorene (z scores) ble konvertert tilbake til de originale verdiene som ble brukt i faktormatrisen.

Tabell 4 viser hvordan hvert av utsagnene typisk ble sortert på hver av de fire faktorene.

Tabell 4: Faktorscore for hvert utsagn

NR.	UTSAGN	FAKTORER			
		1	2	3	4
1	Jeg synes det er blitt lettere å delta på aktivitetene nå når jeg har blitt kjent med de ansatte.	-1	2	0	3
2	Hvis K. hadde startet opp med gruppesamtaler, altså samtaler i grupper med noen få, faste deltakere, så ville jeg gjerne deltatt	-1	-3	4	2
3	Jeg føler at deltakere, frivillige og ansatte er på lik linje på K.	0	0	3	4
4	K. har vært svært viktig for meg i forbindelse med det å få nye venner og finne min plass i samfunnet igjen.	1	-1	-1	4
5	Jeg har ikke kontakt med deltakerne utenom K.	-2	0	-2	-3
6	Jeg anbefaler K. til andre som sliter med samme problematikk som meg.	5	0	-2	3
7	K. har hjulpet meg til å bli kvitt den sosiale angsten. Det er lettere for meg å være sammen med folk nå.	0	-1	-1	5
8	Jeg klarer meg fint uten å ha faste ting å holde på med for at jeg skal klare å holde meg rusfri.	-5	-2	-3	0
9	Det aller viktigste for meg er den personlige kontakten, det gode og tillitsfulle forholdet mellom meg og den/de ansatte ved K.	1	5	5	3
10*	K. viser stor respekt for deltakerne sin tro og religion, uansett hvilken tro eller religion det er snakk om.	1	3	3	1
11	Det er viktig for meg at K drives i kristen regi.	-2	-2	1	-5
12*	Jeg synes det er svært viktig at K har et tilbud som begynner før soningen er ferdig med soningen og før man begynner med permisjonsutgang.	3	4	2	4
13	Jeg skulle ønske at K. hadde et tilbud som passet bedre til meg og mine interesser.	-3	-1	-3	-1
14	På K. har vi alle respekt og omsorg for hverandre. Jeg føler at der kan jeg være helt meg selv.	1	1	5	2
15*	Gjennom K. får jeg kontakt med andre miljøer som er positive for meg.	0	1	0	0
16	CRUX Kalfarhuset gjør lite for at vi deltakere skal ha fellesskap med hverandre.	-2	-3	-4	-3
17	Jeg synes K. er flinke til å sette oss i kontakt med andre hjelpeinstanser, slik at vi er flere som samarbeider for at jeg skal få den hjelpen jeg trenger.	0	3	-2	-1
18	Mitt liv har vært preget av mye uro og skiftninger, men K. har bidratt til at livet mitt er blitt mer stabilt.	4	2	0	2
19	Det er viktig for meg å lære å kjenne folk som <u>ikke</u> har en røff bakgrunn også.	-1	0	1	2
20*	K. får meg til å se på meg selv som en verdifull person.	3	4	3	1
21	Jeg synes K. og hva de kan tilby er alt for lite kjent.	2	0	0	-3
22*	Jeg skulle ønske at K. ikke var så nøye på at deltakerne var rusfrie.	-3	-4	-4	-5
23	Koret betyr mye for meg. Det er også viktig for min identitet, for hvem jeg er og hvordan jeg ser på meg selv.	3	-2	-1	-2
24*	Jeg føler at stemningen på K. er anstrengende og ikke så god.	-4	-5	-5	-4
25	Jeg setter stor pris på at jeg kan komme på K. bare for å ha det kjekt sammen med andre mennesker.	2	2	4	3
26	Jeg synes det har vært veldig kjekt å kunne ha med noen i familien på enkelte aktiviteter.	0	2	2	-1

27	Hver gang jeg har hatt behov for en samtale har de ansatte ved K. vært tilgjengelige for meg.	-1	5	2	1
28*	Det beste med K. er at de tar tak i ting/problemer, planlegger hva som skal gjøres og gjennomfører det!	1	<u>1</u>	1	0
29	Jeg kan ikke skjønne hvordan jeg skulle klart meg om det ikke var for K.!	-1	-2	1	0
30	K. har inspirert meg til å komme i gang med arbeid/utdanning.	2	3	2	-1
31	Selv om vi kordeltakere har forskjellig bakgrunn er vi likestilt i koret og skaper noe nytt sammen. Den opplevelsen betyr veldig mye for meg.	3	-1	1	1
32	For meg er det viktig å ha jevnlig kontakt med K.	4	1	4	-2
33	For meg er det viktig å delta på aktivitetene også fordi jeg da har noe å snakke med andre mennesker om.	2	<u>0</u>	-3	<u>-1</u>
34	Humoren på CRUX Kalfarhuset er anstrengt og heller dårlig.	-4	-4	-3	-3
35	Jeg føler det er rom for å være på K. også når formen er dårlig.	0	-1	0	1
36	På grunn av K. har jeg fått mer kontakt med mine barn	-2	3	-2	0
37	Jeg synes de ansatte har solid kunnskap om rusproblematikk og kriminalitet og at de lett setter seg inn i deltakernes situasjon.	4	<u>4</u>	3	-2
38	Jeg har egentlig ikke behov for K.	-5	-4	0	<u>-3</u>
39	På K. føler jeg at vi får for lite trening i å være med folk og snakke med folk.	-3	-4	0	-3
40	Jeg føler at K. hører for lite på forslag fra oss deltakere	-3	-3	<u>-1</u>	0
41*	Jeg tror egentlig ikke de ansatte bryr seg om hvordan jeg har det.	-4	-5	-5	-4
42	Det at K. tilbyr et rusfritt miljø er svært viktig for meg.	5	1	-1	5
Forklart varians i %		23	18	15	14

Merk: Verdier med understreking viser til hvilke utsagn som fremhever seg særlig i den enkelte faktor, med signifikansnivå $p < 1.0$. *Fremhevende utsagn* er nøkkelsynspunkt i hver faktor (Watts & Stenner 2012). Det er for eksempel typisk og unikt for deltakere forbundet med Faktor 1 å gi utsagn nr. 6 verdien 5. Utsagn som er merket * er konsensusutsagn eller ikke-signifikante utsagn, $p > .05$, som betyr at de er rangert tilnærmet likt på alle faktorene.

4.2.1 Faktortolkning

For å gi resultatene mening og innsikt er tallene presentert over blitt tolket i tråd med beskrivelsene i kapittel 3.3. Nedenfor presenteres en oppsummering av tolkningsresultatet for *konsensusutsagn* og deretter for hver faktor, innledet av en kort beskrivelse basert på tilleggsopplysninger fra deltakerne. Faktor 1, 2, 3 og 4 presenteres henholdsvis som *Hovedperspektiv 1 – Fra langvarig kaos og rusavhengighet til trivsel og stabilitet*, *Hovedperspektiv 2 – Personlig kontakt og tillitsfullt forhold det viktigste*, *Hovedperspektiv 3 – Trygghet og trivsel på og med CRUX Kalfarhuset* og *Hovedperspektiv 4 - Fri for sosial angst, inkludert og likeverdige*.

Konsensusutsagn

Felles for de fire hovedperspektivene er det at alle synes å oppleve at de ansatte på CRUX Kalfarhuset virkelig bryr seg om hvordan deltakerne har det (utsagn 41) og at stemningen på

CRUX Kalfarhuset er god (utsagn 24). Ingen ser ut til å ha noe imot at CRUX Kalfarhuset stiller krav om rusfrihet (utsagn 22). Det er stor enighet om at det er viktig at CRUX Kalfarhuset har et tilbud som begynner før soningen er ferdig og før oppstart av permisjonsutgang (utsagn 12). Alle deltakerne uttrykker også i ganske høy grad at CRUX Kalfarhuset bidrar til at de opplever seg selv som en verdifull person (utsagn 20). De ulike perspektivene deler også oppfatningen om at CRUX Kalfarhuset er ganske god på å vise respekt for deltakernes tro og religion, hvilken tro det enn er snakk om (utsagn 10).

Utsagnet om at CRUX Kalfarhuset bidrar til at de får kontakt med andre miljøer som er positive for dem (utsagn 15) er rangert til en middels verdi i alle hovedperspektivene. Det samme gjelder for utsagnet om at CRUX Kalfarhuset tar tak i problemer og gjør noe med dem (utsagn 28). Dette kan nok tolkes på flere måter. Det kan for eksempel ha en enkel ”teknisk” forklaring, som at deltakerne har måttet prioritere andre utsagn, som de mener er viktigere, til de høyeste/laveste rangeringsalternativene. Rangeringen av utsagn 15 kan imidlertid også bety at deltakerne faktisk mener at CRUX Kalfarhuset ikke først og fremst er nyttige i forbindelse med å få kontakt med andre miljøer. Kanskje har CRUX Kalfarhuset et forbedringsområde her? Rangeringen av utsagn 28 kan tyde på at CRUX Kalfarhuset ikke først og fremst er der for å ”ta tak i” eller løse problemer for deltakerne, men kanskje heller motiverer og bistår deltakerne til selv å ta tak i problemer og få gjort noe med dem.

Hovedperspektiv 1 – Fra langvarig kaos og rusavhengighet til trivsel og stabilitet

Deltakerne som utgjør Hovedperspektiv har hatt jevnlig kontakt med CRUX Kalfarhuset i flere år. De fleste kom i kontakt med CRUX Kalfarhuset under soning eller rusbehandling. Mange av deltakerne er medlemmer i koret og deltar i flere andre av CRUX Kalfarhusets aktiviteter. Deltakerne som deler dette perspektivet har et liv bak seg som har vært preget av mye uro og skiftninger, men CRUX Kalfarhuset har bidratt til økt trivsel og et mer stabilt liv (utsagn 18/+4). De uttrykker at det er svært viktig for dem at CRUX Kalfarhuset tilbyr et rusfritt miljø (utsagn 42/+5). De uttrykker at de har et stort behov for kontakten med CRUX Kalfarhuset for å klare å holde seg rusfri (utsagn 38/-5) og de er tydelige på at de har behov for den jevnlige kontakten (utsagn 32/+4).

Typisk for deltakerne som deler dette perspektivet er at de verdsetter koret høyere enn de andre hovedperspektivene (utsagn 23/+3) og at de i høy grad opplever likeverdighet blant kordeltakerne, til tross for svært ulike bakgrunn (utsagn 31/+3).

Deltakerne i hovedperspektiv 1 anbefaler sterkt CRUX Kalfarhuset til andre som sliter med samme problematikk som dem (utsagn 6/+5). Det synes svært viktig for dem å ha faste aktiviteter og at dette er en viktig forutsetning for å klare å holde seg rusfri (utsagn 8/-5). Humoren på CRUX Kalfarhuset ser de også ut til å trives med (utsagn 34/-4). Disse deltakerne har en klar opplevelse av at de ansatte på CRUX Kalfarhuset har solide kunnskaper om rusproblematikk og kriminalitet, at de lett setter seg inn i deltakernes situasjon (utsagn 37/+4).

Hovedperspektiv 2 – Personlig kontakt og tillitsfullt forhold viktigst

Hovedperspektiv 2 består av deltakere som kom i kontakt med CRUX Kalfarhuset under soning og som nå har jevnlig kontakt med CRUX Kalfarhuset. Noen er fortsatt under soning eller er prøveløslatt og har fått relativt lange fengselsdommer, dvs. flere år.

Deltakerne som deler dette perspektivet fremhever den personlig kontakten og det tillitsfulle forholdet med ansatte som det aller viktigste for dem (utsagn 9/+5). De uttrykker også tydeligere enn de andre hovedperspektivene at de ansatte alltid er tilgjengelige når de har behov for dem (utsagn 27/+5) og at de opplever et stort behov for CRUX Kalfarhusets hjelp (utsagn 38/-4). I motsetning til de andre hovedperspektivene virker disse deltakerne lite interessert i et eventuelt tilbud om å delta i gruppesamtaler (utsagn 2/-3) og de føler ikke at CRUX Kalfarhuset gir dem for lite trening i omgang med andre mennesker (utsagn 39/-4).

Disse deltakerne opplever at humoren på CRUX Kalfarhuset er god (utsagn 34/-4) og de synes å sette stor pris på at CRUX Kalfarhuset er nøye på kravet om rusfrihet (utsagn 22/-4). I likhet med Hovedperspektiv 1 fremhever disse deltakerne at de ansatte oppleves å ha solide kunnskaper om rusproblematikk og kriminalitet og at de lett setter seg inn i deltakernes situasjon (utsagn 37/+4). For disse deltakerne ser det også ut til at CRUX Kalfarhuset hatt en viss betydning for at de er kommet i gang med jobb eller utdanning (utsagn 30/+3) og har bidratt til at de har fått mer kontakt med sine barn (utsagn 36/+3). Hovedperspektiv 2 synes i større grad enn de andre hovedperspektivene at CRUX Kalfarhuset er gode til å formidle kontakt med andre hjelpeinstanser (utsagn 17/+3).

Hovedperspektiv 3 – Trygghet og trivsel på og med CRUX Kalfarhuset

Hovedperspektiv 3 består av deltakere som har sonet ferdig sin fengselsdom eller er prøveløslatt. De har alle jevnlig kontakt med CRUX Kalfarhuset, men det er ulikt hvilke av CRUX Kalfarhusets tilbud de benytter seg av.

Deltakerne som deler dette perspektivet opplever gjensidig respekt og omsorg for hverandre på CRUX Kalfarhuset og at det er lett å være seg selv der (utsagn 14/+5). De uttrykker klart at personlig kontakt og tillitsfullt forhold med ansatte er svært viktig for dem (utsagn 9/+5).

Deltakerne som deler dette perspektivet verdsetter høyt det å kunne komme til CRUX Kalfarhuset bare for å ha det hyggelig og sosialt sammen med andre mennesker (utsagn/+4). Ved et eventuelt tilbud om gruppesamtaler ved CRUX Kalfarhuset, ville de gjerne ha deltatt selv (utsagn 2/+4). Disse deltakerne er ikke enige i utsagnet om at CRUX Kalfarhuset gjør for lite for at deltakerne skal ha fellesskap med hverandre (utsagn 16/-4). De uttrykker at de har stort behov for CRUX Kalfarhuset (utsagn 38/-4) og at det er viktig for dem å ha jevnlig kontakt for at de skal klare å holde seg rusfrie (utsagn 32/+4). Betydningen av at CRUX Kalfarhuset drives i kristen regi har fått høyere rangering i Hovedperspektiv 3 (utsagn 11/+1), selv om det heller ikke her har fått noen høy score.

Hovedperspektiv 4 – Fri for sosial angst, inkludert og likeverdig

Deltakerne som utgjør Hovedperspektiv 4 har hatt jevnlig kontakt med CRUX Kalfarhuset i flere år. De benytter seg av tilbudet om personlige samtaler og individuell støtte i tillegg til mange andre av CRUX Kalfarhusets tilbud, som kor, samlinger og matlevering.

Mer enn noen andre fremhever deltakerne i dette hovedperspektivet at CRUX Kalfarhuset har hjulpet dem med å bli kvitt den sosiale angsten (utsagn 7/+5) samt med å få seg nye venner og finne sin plass i samfunnet (utsagn 4/+4). De opplever i høyere grad enn de andre hovedperspektivene at de er på lik linje med ansatte og frivillige ved CRUX Kalfarhuset (utsagn 3/+4) og at de finner det lettere å delta på ulike aktiviteter nå når de er kjent med de ansatte (utsagn 1/+3). Disse deltakerne vektlegger sterkt betydningen av at CRUX Kalfarhuset tilbyr et rusfritt miljø (utsagn 42/+5) og de uttrykker også at de har kontakt med andre av deltakerne utenom på CRUX Kalfarhuset (utsagn 5/-3)

I motsetning til de andre hovedperspektivene synes ikke disse deltakerne å mene at CRUX Kalfarhusets ansatte har så solide kunnskaper om rusproblemer og kriminalitet og at de har så lett for å sette seg inn i deltakernes situasjon (utsagn 37/-2). Selv om ingen av hovedperspektivene ser ut til å synes at det er særlig viktig at CRUX Kalfarhuset drives i kristen regi, virker det i enda større grad å være uviktig for Hovedperspektiv 4 (utsagn 11/-5).

5. HVA ER DET SOM VIRKER?

Dette forskningsprosjektet har fokusert på deltakere ved CRUX Kalfarhuset sine subjektive synspunkter og opplevelser, i den hensikt å utvikle kunnskap om hjelp og støtte til mennesker som har en problematikk preget av kriminalitet, rusavhengighet og/eller psykiske helsevansker. Mennesker som preges av en slik problematikk forbindes gjerne med dårlige levekår og små muligheter for å oppnå et godt liv.

5.1 Dårlige levekår – dårlig livskvalitet?

I en analyse av SSBs levekårsundersøkelse fant Barstad (2016) blant annet en klar sammenheng mellom dårlig økonomi og psykiske vansker, en kombinasjon som særlig preger gruppen sosialhjelpsmottakere. Mange av CRUX Kalfarhusets deltakere tilhører denne og andre grupper som i følge Barstad (2016) opplever mer problemer og dårligere livskvalitet enn andre i samfunnet. Slik statistikk kan føre til motløshet og fungere som selvoppfyllende profeti. Barstad understreker imidlertid at dette likevel ikke gjelder alle sosialhjelpsmottakere og heller ikke alle som har svak økonomi og dårlig helse (Barstad 2016). Nettopp i dette, at *det gjelder ikke alle* ligger motivasjonen, troen og håpet om at det er mulig å oppnå et bedre liv, selv med særlige utfordringer og til tross for dårlige statistikker. Nettopp i dette spillrommet arbeider CRUX Kalfarhuset sammen med og for mennesker som ønsker å være i ”gruppen” *ikke alle*. Denne studien viser at mange av CRUX Kalfarhusets deltakere oppnår gode liv, tross belastende bakgrunn og særlige utfordringer, men også at de trenger hjelp og støtte både for å oppnå og for å leve et godt liv.

5.2 Gode relasjoner, tillit og likeverdighet nytter

Som vist i forrige kapittel, verdsetter deltakerne CRUX Kalfarhuset høyt, på flere ulike måter. Det ser også ut til at CRUX Kalfarhuset med sin tilnæringsmåte og ulike tilbud møter mange konkrete og viktige behov hos deltakerne. Studien viser at deltakerne i grove trekk har felles problematikk, men at de til tross for likheter er like forskjellige som mennesker ellers i vårt samfunn og har behov for ulike aktivitetstilbud og individuelt tilpassede tiltak.

Mange av deltakerne understreker verdien av åpenhet, tillit og likeverdighet som preger deres forhold til CRUX Kalfarhuset og ansatte ved CRUX Kalfarhuset. Dette stemmer godt overens med det Slade (2017) beskriver som viktige egenskaper i en recoveryorientert hjelperelasjon,

der hjelperen arbeider for å forsterke ressurser, fremme personlig ansvar, positiv identitet og håp hos brukeren. I faglitteraturen opereres det med fem sentrale recoveryprosesser: tilknytning, håp, identitet, mening og empowerment. Funnene i de Delstudie 1 (intervjustudien) og Delstudie 2 (Q-studien) gir klare indikasjoner på at måten CRUX Kalfarhuset driver sitt oppfølgingsarbeid på er i tråd med en recoveryorientert praksis. Gode relasjoner og trivsel gir håp og trygghet, samt tilknytning til personer og til stedet. Det å delta på aktiviteter sammen med andre skaper samhold og mestringsfølelse. Til sammen fremmer dette positiv identitet, personlig ansvar og forsterkede ressurser.

Empowerment, som også er sentralt i recoveryorientert praksis, handler om å fokusere på folks evne til å løse egne problemer og hvor det å mobilisere egne ressurser fremmes og styrkes. I dette perspektivet formidles det håp om at det ved egen innsats og støtte faktisk går an å skape en bedre fremtid, til tross for et dårlig utgangspunkt. Utgangspunktet er at «bedring er en sosial og personlig prosess, hvor målet er at den enkelte kan leve et meningsfullt liv til tross for begrensningene problemet kan forårsake. Myndiggjøring og gjenvinning av kontroll over eget liv er sentrale elementer i bedringsprosessen» (Helsedirektoratet 2014). Både intervjustudien og Q-studien indikerer at deltakerne opplever at CRUX Kalfarhuset bidrar til å styrke deres motivasjon og deres tro på at det er mulig å ta tak i problemene og mobilisere egne ressurser for å få en bedre livssituasjon. Det ser ut til at CRUX Kalfarhuset bidrar til dette både gjennom individuell støtte og ved å involvere deltakere i felles aktiviteter. Dette har kanskje å gjøre med at deltakerne har ulike behov fordi de, som allerede nevnt, er forskjellige, men også at de har ulike behov i forhold til hvor i sin recoveryprosess de befinner seg.

5.3 Kjærlighet nytter

Begge delstudiene viser at deltakerne i stor grad føler seg verdsatt og likeverdige i forhold til CRUX Kalfarhusets ansatte og frivillige. De uttrykker at de har gode relasjoner med de ansatte og at dette gir dem trygghet. De føler seg sett, hørt og tatt på alvor, blant annet ved at de får individuell oppfølging og støtte i form av samtaler eller annet når de trenger det. Deltakerne opplever i stor grad at CRUX Kalfarhuset har høy kompetanse nettopp til å hjelpe mennesker i sin målgruppe. I det at CRUX Kalfarhuset og ansatte prioriterer å tilegne seg kunnskap som er viktig for å kunne hjelpe sine deltakere til et bedre liv, ligger en viktig anerkjennelse av målgruppen og deres problematikk samt en tro på bedring. Alle deltakerne

opplever at ansatte ved CRUX Kalfarhuset, som er mennesker de kjenner godt og har utviklet dyp tillit til, virkelig bryr seg om dem, har ekte omsorg for dem. Denne opplevelsen av kjærlig omsorg og velvilje, fra nære tillitspersoner kan forstås som det Honneth (2008) beskriver som anerkjennelse ved kjærlighet i den ”private sfære”, at man opplever seg elsket og verd å elske av sine nære personer. Dette er i følge Honneth, den mest grunnleggende og viktigste formen for anerkjennelse, som er nødvendig for utvikling av selvtillit og som har stor betydning for utvikling av identitet.

Det er også i den private sfæren at opplevelse av krenkelse, som hos Honneth (2008) anses for det motsatte av anerkjennelse, kan gjøre aller størst skade. Mange av deltakerne har også opplevd mye skam, skyld og mange nederlag, enten de har hatt begått kriminelle handlinger og sonet i fengsel eller også har en lang ruskarriere bak seg. Det er sannsynlig at mange av deltakerne har opplevd alvorlige krenkelser fra sine nærmeste, både i oppveksten og senere, som har skadet deres selvtillit og dermed også gjort det vanskelig for dem å ha tillit til andre mennesker. Noen har kanskje anlagt en røff atferd for å skjule at de ikke er så robuste eller har et lavt selvbilde og har vanskelig for å stole på andre mennesker. Det er imidlertid aldri for seint å styrke et menneske sitt selvbilde ved å bidra til at han eller hun opplever seg anerkjent. Opplevelse av å være betingelsesløst elsket og verd å elske bygger opp et menneske sin selvtillit også i voksen alder, selv om tidligere krenkelser kan ha ført til en slags ”tykkuhet” i forhold til det å oppleve seg elsket. Basert på for eksempel Q-studien (Delstudie 2), hvor tre av hovedperspektivene gir utsagnet ”CRUX Kalfarhuset får meg til å se på meg selv som en verdifull person” høy rangering og at alle de fire hovedperspektivene synes helt sikre på at de ansatte virkelig bryr seg om hvordan de har det, kan vi si at deltakerne i høy grad opplever seg anerkjent ved kjærlighet. Dette kan indikere at CRUX Kalfarhuset er svært gode på å anerkjenne sine deltakere ved kjærlighet, for å si det med Honneth (2018), slik at deltakerne faktisk opplever det som anerkjennende og selvtillitstyrkende. Med så stor enighet blant deltakerne på disse utsagnene, ser det også ut til at CRUX Kalfarhuset når inn til dem som måtte være mer ”tykkuhete” enn andre og som derfor trenger mer tid på å bygge tillit og å oppleve seg elsket. Opplevelsen av å være elsket av nære personer, et menneske verd å elske, kan reparere store tidligere skader i et menneske sin selvtillit.

Om vi ser på selvtillit som både fundament og reisverk i et menneskes totale selvbilde, er tiltak som styrker selvtillit svært nyttig for den enkelte deltaker, også for den enkelte deltaker

sin mulighet til å delta som autonom borger i samfunnet og dermed nyttig for samfunnet generelt (Honneth 2008). Så hva er det som gjør at CRUX Kalfarhuset i så stor grad lykkes med dette?

I denne studien peker deltakerne på flere egenskaper ved CRUX Kalfarhuset og CRUX Kalfarhuset ansatte, som nettopp bidrar til at deltakerne opplever seg anerkjent, tatt på alvor og prioritert. Det ser ut til at CRUX Kalfarhuset og ansatte på en måte er grunnfestet i nestekjærlighet og derfor har en nestekjærlig innstilling som preger deres kontakt med deltakerne. I dette ligger også at det ikke presses på for å nå CRUX Kalfarhusets mål, men at deltakerne få bruke tid på å bli kjent og utvikle trygghet og tillit, gjerne ved at de først får bli kjent med én ansatt og utvider når de er klare for det. For å utvikle tillit kan ta lang tid, men er avgjørende for å få til et godt samarbeid i en hjelperelasjon (Sæbjørnsen 2017).

5.4 Å få samme rettigheter og plikter som andre nytter

Forutsigbarhet bidrar også til trygghet. Som det også kom fram i deltakernes synspunkter, satte de pris på å ha noe fast å gå til, faste aktiviteter, noe kjent og trygt og som bidrar til struktur. Det er sannsynlig at nettopp dette med struktur er en viktig årsak til at Hovedperspektiv 1 (Delstudie 2) så sterkt opplevde å gå fra langvarig kaos og rusavhengighet til trivsel og stabilitet.

Begge delstudiene viser at CRUX Kalfarhuset tilbyr aktiviteter hvor deltakerne deltar på lik linje med andre og at deltakerne i stor grad føler seg likeverdige i disse situasjonene. Samtidig viser undersøkelsen at deltakelse på aktiviteter som kor/konserter og turer fører til økt mestringsfølelse. De tre intervjudeltakerne understreker alle at de i tillegg til å føle seg likeverdige også opplever det positivt å gjøre «normale» ting. Dette styrker i følge Honneth (2008) selvrespekten og respekt for andre mennesker, fordi deltakerne på den måten opplever seg anerkjent ved at de har de samme rettigheter og plikter som andre i fellesskapet. Denne anerkjennelsesformen forbindes med det som hos Honneth kalles rettighetssfæren.

5.5 Sosial verdsetting nytter

En tredje viktige anerkjennelsesform er solidaritet i sfæren for sosial verdsetting (Honneth 2008). Dette handler om å oppleve seg anerkjent av fellesskapet fordi man bidrar med noe som

anses som verdifullt for fellesskapet. Slik anerkjennelse bidrar til utvikling av selvverdsettelse og potensielt selvrealisering. Et eksempel på slik anerkjennelse kan være valget av deltakere (utvalget) i denne undersøkelsen, ved at det er CRUX Kalfarhuset sine deltakere sin erfaringskunnskap - ikke fagpersoners ekspertkunnskaper, som etterspørres for å få fram kunnskap om ”hva som virker”. Andre eksempler på anerkjennelse ved sosial verdsettning kan knyttes til deltakelse i ulike aktiviteter, hvor de integreres med andre i et «anerkjennende nettverk av like personer». Undersøkelsen bekrefter da også at dette er betydningsfullt for mange av deltakerne. Det å involveres i en eller flere aktiviteter som skaper trivsel og mestring bidrar også til å styrke relasjonen mellom deltakerne, ansatte og frivillige.

5.6 Anerkjennelse nytter

Det er som nevnt, stor sannsynlighet for at mange av deltakerne ved CRUX Kalfarhuset tidligere har opplevd gjentatte krenkelser, både innen den private sfære, rettighetssfæren og sfæren for sosial verdsettning. Krenkelser kan gjøre stor skade på ”selvet”, men leder også til kamp for anerkjennelse. Målet med anerkjennelseskamper er alltid å gjenoppbygge brutte anerkjennelsesrelasjoner (Honneth 2008). Vi mener at datagrunnlaget i denne undersøkelsen viser at måten CRUX Kalfarhusets ansatte forholder seg til deltakerne på samt den individuelle støtten de gir ved behov, kan bidra til å ”reparere” skader forårsaket av krenkelser, samt støtte og styrke deltakerne i deres anerkjennelseskamper.

5.7 Langtidstilbud eller integrering i ordinære aktiviteter?

Denne undersøkelsen indikerer at kontakt med CRUX Kalfarhuset bidrar til at mange deltakere klarer å holde seg rus- og kriminalitetsfri over tid. Begge delstudiene viser at deltakerne føler seg inkludert på CRUX Kalfarhuset, når det gjelder å ta del i ulike aktiviteter og arrangementer i regi av CRUX Kalfarhuset. Blant deltakerne ved CRUX Kalfarhuset finner vi personer som har klart å få til en gradvis overgang til et liv i samfunnet. For noen betyr dette det å gjennomføre en utdanning og/eller skaffe seg jobb, men det kan også innebære å gradvis stå på egne bein i forhold til for eksempel musikkutøvelse, delta på turer og liknende. Det hevdes imidlertid at mange tidligere rusavhengige og domfelte har vanskelig for å komme inn i ordinære nettverk ute i samfunnet, som det å bli integrert i ordinære fritidsaktiviteter. Eksempelvis ble det gjennomført et forsøksprosjekt i Hamar som konkluderte med at det finnes en del barrierer for tidligere domfelte og rusavhengige som

vanskeliggjør deltakelse i ordinære aktiviteter. En fersk undersøkelse fra Hamar (Holstad Vestby, 2018) viser imidlertid et mer nyansert bilde. Den konkluderer med at det finnes et potensiale for å få mennesker med utfordringer med rus og psykiske problemer ut i ordinære fritidsaktiviteter, men at det forutsetter at det brukes tid og at aktivitetene er varierte. I tillegg påpekes det at aktivitetene må legges til rette for denne gruppen deltakere og at de får tilpasset sosial støtte. Dette vil kunne fremme deltakelse i ordinære aktiviteter i samfunnet, hevder Holstad Vestby (2018).

Skal man følge forutsetningene som Holstad Vestby (2018) beskriver vil det kunne ta lang tid før en gruppe som CRUX Kalfarhusets deltakere ville bli integrert – eller kanskje heller inkludert - på like fot med andre i samfunnet. Slik vi ser det vil det være viktig for mange mennesker med denne typen problematikk at oppfølgingsentre, som CRUX Kalfarhuset, tilbyr sine deltakere individuell bistand og felles aktiviteter over lang, lang tid. Dette understøttes av begge delstudiene, som indikerer at det er svært viktig for mange av deltakerne med stabilitet og dermed jevnlig kontakt over tid. Det at svært mange av deltakerne vurderer det som svært positivt at CRUX Kalfarhuset er et rusfritt sted skulle ytterligere understreke betydningen av å ha langvarig kontakt med et oppfølgingscenter som CRUX Kalfarhuset. Likevel betyr ikke dette at det ikke kan være viktig for en organisasjon som CRUX Kalfarhuset å bidra til å knytte kontakter mellom deltakere og samfunnet utenfor. På dette området ser det ut til at deltakerne i denne undersøkelsen peker på et forbedringspotensial hos CRUX Kalfarhuset.

5.8 Tid – en viktig faktor med flere fasetter

Som denne undersøkelsen viser er tid en viktig faktor på flere måter. Mange deltakere har benyttet seg av CRUX Kalfarhusets tilbud over lang tid, ja sågar gjennom det meste av sitt voksne liv. CRUX Kalfarhuset utgjør slik en viktig del av det stabile nettverket for mange av deltakerne. Tid er også en viktig faktor når det gjelder struktur, for eksempel i form av faste aktiviteter til faste tider i uken eller i løpet av året, som påsketur, sommertur osv. Flere deltakere setter for eksempel pris på at de har fått nok tid til å bli kjent med kanskje bare én person, før de har nærmet seg fellesaktiviteter og arrangementer. Dette handler om å få tid til å utvikle tillit, slik tillitsforholdet blir et bærende fundament i hjelperelasjonen. Dette kan så lede til det vi kan kalle generalisert tillit til CRUX Kalfarhuset i sin helhet (Sæbjørnsen 2017).

Når det gjelder tidspunkt for etablering av kontakt, viser denne undersøkelsen at det er viktig at det etableres kontakt mellom CRUX Kalfarhuset og deltakerne før de er ferdig med soning og før de har begynt med permisjonsutgang. Svært mange av deltakerne i denne undersøkelsen kom da også i kontakt med CRUX Kalfarhuset for første gang mens de enda var under soning i fengsel. Dette kan forstås utfra behovet for å få tid og ro til å bli godt kjent under de særlige omstendighetene det er å være under soning i fengsel og at det er grunnleggende viktig å utvikle en tillitsfull relasjon mellom deltaker og hjelper. Tatt i betraktning at undersøkelser viser et høyt tilbakefall til ny kriminalitet etter soning i fengsel (Graunbøl, Kjelstrup, Muiluryuori, Tuni, Baldurson, Gudmundsdottir, Kristoffersen, Krantz og Lindsten 2010), kan det virke nærmest uforsvarlig å ikke sørge for at alle som ønsker det har en god støtteperson som de stoler på, eventuelt også et støttenettverk, i overgangen fra fengsel tilbake til samfunnet. Dersom en slik hjelperelasjon skal være på plass i det den innsatte går ut av fengselsporten, må selvsagt denne tillitsrelasjonen – som vi vet at det tar tid å etablere - utvikles i god tid før utgang og løslatelse, nettopp slik deltakerne i denne studien uttrykker. For er det ikke slik for de aller fleste av oss mennesker, at en vei som er slitsom og vanskelig å gå blir litt mindre slitsom og vanskelig om man har en god medvandrer?

6. KONKLUSJON

Ved å fokusere på deltakeres synspunkter og opplevelser av CRUX Kalfarhuset og CRUX Kalfarhusets tjenestetilbud samt å se dette i lys av relevant teori, har vi i denne undersøkelsen fått fram kunnskap om hva som kan være nyttig hjelp på vei mot et liv uten kriminalitet, rusavhengighet og med bedret psykisk helse.

Undersøkelsen omfatter to delstudier. Den kvalitative innholdsanalysen i intervjustudien, Delstudie 1, fikk temaet ”Deltakernes verdsetting av CRUX Kalfarhuset”, fordi det var nettopp det intervjudeltakerne uttalte seg om. Q-studien, Delstudie 2, resulterte i fire hovedperspektiver blant deltakerne, nemlig ”Hovedperspektiv 1 – Fra langvarig kaos og rusavhengighet til trivsel og stabilitet”, ”Hovedperspektiv 2 – Personlig kontakt og tillitsfullt forhold det viktigste”, ”Hovedperspektiv 3 – Trygghet og trivsel på og med CRUX Kalfarhuset” og ”Hovedperspektiv 4 - Fri for sosial angst, inkludert og likeverdig”.

Begge delstudiene viser at deltakerne har mye kunnskaper om hva som er nyttig hjelp. De har stor tillit til og verdsetter CRUX Kalfarhuset svært høyt. Det kommer også klart fram at ulike deltakerne er forskjellige og ”tilhører” ulike hovedperspektiver. Forskjellighet gjør også at deltakerne gjerne verdsetter de forskjellige tilbudene ulikt, men opplevelse av anerkjennelse, særlig ved kjærlighet, men også ved rettigheter og sosial verdsetting (Honneth 2008) ser ut til å være noe alle deltakerne anser som viktig og nyttig hjelp. Det at så mange deltakere uttrykker at CRUX Kalfarhuset får dem til å se på seg selv som en verdifull person, tyder på at CRUX Kalfarhuset har lyktes i å anerkjenne dem og dermed har bidratt til å styrke deres selvbilde.

Denne undersøkelsen bekrefter også at en recoveryorientert praksis (Slade 2017) kan være en god måte å hjelpe deltakerne på. Sentrale recoveryprosesser, som tilknytning, håp, identitet, mening og empowerment kan alle være tidkrevende, noe som innebærer at tid er et viktig aspekt i recoveryorientert praksis. Tid er også en viktig faktor for utvikling av den tillitsfulle hjelperelasjonen som mange deltakere verdsetter så høyt. Studien viser også at mange av deltakerne har behov for CRUX Kalfarhusets differensierte tilbud, som individuelle samtaler og arrangementer og aktiviteter, i lang tid og gjerne i tillegg til kontakt med ordinære nettverk som fritidsaktiviteter, jobb eller utdanning. Vi mener derfor at selv deltakere som har lyktes med integrering i ordinære nettverk må få tilbud om tilpasset oppfølging og deltakelse på

fellesaktiviteter, så lenge de selv ønsker eller føler behov for det. Kanskje er det også slik at CRUX Kalfarhuset erstatter behov som for mange andre mennesker dekkes av kontakten med slekt og familie. Slik vi ser det kan ingen bedre enn deltakerne selv si når de har fått nok oppfølging.

Denne studien taler også tydelig for at en tillitsfull hjelperelasjon må være på plass i god tid før innsatte skal gå fra fengsel og inn i samfunnet. Denne overgangen er en sårbar fase på veien mot det som kan bli et bedre liv. Slik vi ser det, er den tidkrevende prosessen med å bygge en tillitsfull relasjon mellom CRUX Kalfarhuset og deltakeren, før løslatelse og før permisjonsutgang, en nødvendig investering dersom målet er at innsatte skal kunne lykkes i å oppnå et liv uten ny kriminalitet, uten rusavhengighet og med bedret psykisk helse.

Funnene i denne undersøkelsen kan ikke generaliseres, slik man gjerne kan i større kvantitative studier og det kan godt tenkes at noen utsagn kunne vært bedre formulert eller blitt tolket enda dypere. Vi mener likevel at studien bidrar med viktig kunnskap om ”hva som virker” og at den kan være nyttig lesning for alle som på en eller annen måte har tilknytning eller interesse for dette praksis- og forskningsfeltet.

LITTERATUR

- Anthony, W.A. (1993). Recovery from mental illness: The guiding vision of the mental health service system in the 1990s. *Psychosocial Rehabilitation Journal*, 16, 11–21.
- Barstad, A. (2016). *Opphopning av dårlige levekår: En analyse av Levekårsundersøkelsen EU-SILC 2013*
- Brown, S. R. (1991/1992). A Q methodological Tutorial. Nedlastet fra <http://facstaff.uww.edu/cottlec/QArchive/Primer1.html>
- Ellingsen, I.T. (2011). *Adolescent in foster care and their families. A Q methodological study on family perceptions*. (PhD thesis). Faculty of Arts and Education, University of Stavanger.
- Esteves, J. & Pastor, J. (2004). Using a Multimethod Approach to Research Enterprise Systems Implementations. *Electronic Journal of Business Research Methods*, 2(2): 69-82
- Graneheim & Lundman (2004). Qualitative content analysis in nursing research: concepts, procedures and measures to achieve thrustworthiness. *Nurse Education Today*, 24 (2), 105-112.
- Graunbøl, H. M., Kielstrup, B., Muiluvuori, M. L., Tyni, S., Baldursson, E. S., Gudmundsdottir, H., Kristoffersen, R., Krantz, L. & Lindsten, K. (2010). Retur: en nordisk undersøgelse af recidiv blant klienter i kriminalforsorgen. Kriminalomsorgens utdanningscenter.
- Helsedirektoratet. (2014). Sammen om mestring. Veileder i lokalt psykisk helsearbeid og rusarbeid for voksne. Et verktøy for kommuner og spesialisthelsetjenesten.
- Holstad Vestby, L. (2018) *Fra utenforskap til inkludering. Tidligere rusavhengige sine erfaringer med å delta i ordinære fritidsaktiviteter: Et kvalitativt studie* (Masteroppgave). Høgskolen i Innlandet
- Honneth, A. (2008). *Kamp om anerkjennelse: Om de sosiale konfliktenes moralske grammatikk*. Oslo: Pax.
- Kvale, S. & Brinkman, S. (2009). *InterViews: Learning the Craft of Qualitative Reserach Interviewing*. Sage, Thousand Oaks, CA
- Meld. St. nr. 37 (2007-2008). *Straff som virker – mindre kriminalitet – tryggere samfunn— (kriminalomsorgsmelding)*. Justis og Beredskapsdepartementet.
- Patton, M.Q. (2002) *Qualitative Research and Evaluation Methods*. Sage, Thousand Oaks, CA.
- Schmolck, P. (2002). PQMethod. Nedlastet april 2014 fra <http://schmolck.org/qmethod/downpqwin.htm>
- Slade M (2017) 100 råd som fremmer recovery - en veiledning for psykisk helsepersonell, oversatt av I. Wormdahl, L. B. Ødegaard og Ragnhild Krogvig Karlsen, Trondheim: Nasjonalt kompetansesenter for psykisk helsearbeid (NAPHA).
- Stephenson, W. (1953). *The study of behavior: Q –Technique and its methodology*. Chicago: University of Chicago Press.
- Sæbjørnsen, S.E.N. (2017). Exploring Adolescent Service Users' Subjective Views about Participation in "Responsible Teams". (PhD-avhandling). Helse og sosialfag, Høgskolen i Molde og Høgskulen i Volda.
- Sæbjørnsen, S.E.N. og Ellingsen, I.T. (2015). Q-metode – Et praktisk redskap ved innovasjon i kommunene, i: E. Willumsen og A. Ødegård (red.) *Innovasjon i Kommunene*. Bergen: Fagbokforlaget
- Sæbjørnsen, S.E.N., Ellingsen, I.T., Good, J.M.M., & Ødegård, A. (2016). Combining a naturalistic and theoretical Q sample approach: An empirical research illustration. *Operant Subjectivity The International Journal of Q Methodology*. DOI:10.15133/j.os.2016.005
- Watts, S., & Stenner, P. (2012). *Doing Q methodological research. Theory, method and interpretation*. London: Sage Publications Ltd.
- Ødegård, A. & Bjørkly, S. (2012). A mixed method approach to clarify the construct validity of interprofessional collaboration: An empirical research illustration. *Journal of Interprofessional Care*. Doi: 10.3109/135611820.2011.652784

Høgskolen i Molde

PO.Box 2110
N-6402 Molde
Norway
Tel.: +47 71 21 40 00
Fax: +47 71 21 41 00
post@himolde.no
www.himolde.no

Møreforskning Molde AS

Britvegen 4
N-6410 MOLDE
Norway
Tel.: +47 71 21 42 90
Fax: +47 71 21 42 99
mfm@himolde.no
www.mfm.no